

פרוטוקול מס' 17 18

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
מיום ב', כד' באדר א' תש"ל - 2.3.70, שעה 11.00

נכחו:

חברי הוועדה:

י. ש. בן-מאיר - היו"ר
ש. אביזר
ש. ז. אנדרסון
ר. ארזי
י. ארידור
מ. ביבי
מ. בן-פורת
ג. האוזנר
ב. הלוי
ז. הוינג
מ. פרוש
ש. פרידמן
ח. י. צדק
י. ה. קלינגהופר

מזמנים:

י. גולדשמידט - סגן שר הפנים
י. היינר - משרד הפנים
א. שפט - משרד הפנים
מ. שמגר - היועץ המשפטי לממשלה
א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
ש. גוברמן - משרד המשפטים
י. ברק - משרד הקליטה

מזכירת הוועדה: ה. מלחי

רשמה: ח. ביתן

סדר היום:
חוק השבות (תיקון מס' 2), תש"ל - 1970
(סעיפים 1-2).

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני פותח את הישיבה.

ש.ז. אברמוב:

אני חושב שמספר רב של חברים בוועדה זו יושבים עכשיו בוועדת המשנה לענין תקציב משרד ראש הממשלה ובגלל כך בוטלה ישיבת הוועדה לחוקי יסוד שנקבעה להיום בבוקר. זה עתה נכנס חבר-הכנסת הלוי וביקש אותי לשאול אם אפשר לעכב ישיבה זו עד שמסתיימנה ההצבעות בוועדת המשנה לתקציב משרד ראש הממשלה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

איננו יכולים לבטל את הישיבה. הדיון בתקציב נמשך מספר חודשים.

ש.ז. אברמוב:

זו ישיבה אחת שמסתיימת היום.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אבל יש ישיבות אחרות. אני כשלעצמי מסווג בכמה ישיבות תקציב ולא אבטל את ישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט כיוון שאני צריך להשתתף בישיבה אחרת. איננו יכולים לבטל את ישיבות הוועדה משום כך.

חוק השבות (תיקון מס' 2), תשל"ז - 1970

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אנו נמצאים בשלב של הצבעות ועכשיו נצביע את ההצעות בענין "נתגייר".

מ. בן-פורת:

האם אפשר לדחות את ההצעות לישיבה הנאה?

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

מדוע?

מ. בן-פורת:

- יש התייעצות בנדון.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

האם זו בקשה אישית?

מ. בן-פורת:

ההתייעצות היא סיעתית.

ג. האוזנר:

בעקבות שיחה שהיתה בסוף הישיבה הקודמת עם היועץ המשפטי לממשלה לגבי האפקטים האפשריים של התיקונים אשר הוצעו - אני מדבר ברגע זה על התיקון ל"נתגייר" - אנו רוצים להתייעץ.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אם יש בקשה כזאת, נקיים את ההצבעה על כל ההצעות הקיימות ביום ד' בהתחלת הישיבה. לא יהיה שום דיון כי אם רק הצבעות.

מ. פרוש:

אני מבקש להזמין לכאן את נציגי הרבנות הראשית.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אנחנו באמצע ההצבעה ואיננו מזמינים אף אחד. את זאת אמרתי גם בישיבה האחרונה.

מ. פרוש:

אמרתי בישיבה הקודמת ואני חוזר ואומר בישיבה זו, שכאשר דנים אנו בחוק לשכת עורכי הדין, למשל, אנו מזמינים את לשכת עורכי הדין ובדיון בכל חוק אנו מזמינים את אלה הנוגעים בדבר במידה מסויימת. אם אנו דנים בגיור שהוא אקט הילכתי, אנו צריכים להזמין את הרבנות הראשית שהיא הסמכות לענייני הלכה, ואני מבקש לקבל את הצעתי לשמוע את עמדת הרבנות הראשית בנדון.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

- לא באמצע ההצבעות. את ההצבעות נקיים ביום ד' בהתחלת הישיבה.

נעבור לסעיף 4א.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

הצעת תיקון שהיועץ המשפטי לממשלה מסכים לו, והוא שאחרי "כל חיקוק אחר" יבוא "הקובע הוראות לגבי עולים" כפי שכתוב בהצעת החוק הכחולה. אשר למלים "הקבועים בחיקוקים האמורים", מר שלי יחליט אם עדיף להשאיר נוסח זה או לכתוב "הקבועים בהם".

ש. גוברמן:

צריך להשאיר את המלים "בחיקוקים האמורים" כדי שיהיה ברור שזה כולל גם את חוק השבות.

ח.י. צרוק:

אולי נמחק את המלים "בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים".

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אני חושב שמלים אלה נוספו לפי הצעת ד"ר ידין, והן מתיחסות, למשל, לסייגים הקבועים בסעיף 2 לחוק השבות (1) פועל נגד העם היהודי; או (2) עלול לסכן בריאות הציבור או בטחון המדינה; או (3) בעל עבר פלילי העלול לסכן את שלום בישראל. נוסף לסייגים אלה ישנו גם התנאי שהאיש הביע את רצונו להשתקע בארץ, ויאם לא נכתוב בסעיף 4א "בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים", ייצא שגם מי שמביע את רצונו לא להשתקע בארץ, או מי שפועל נגד העם היהודי או מי שעלול לסכן את בריאות הציבור, כגון שהוא חולה רוח - יוכל לקבל זכויות של עולה כיוון שאביו היה יהודי. לכן הציעו היועצים המשפטיים להכניס מלים אלה. אני מניח שאין התנגדות לסעיף זה.

י. ארידור:

אין לי התנגדות לסעיף, אך יש לי הערה. אולי ננסח את הסעיף כדלהלן: "הזכויות של יהודי לפי חוק זה ושל עולה לפי כל חיקוק". בנוסח שלפנינו כתוב "ושל עולה לפי חוק האזרחות, תשי"ב-1952 ולפי כל חיקוק אחר", ולי נראה שאם מוסיפים "ולפי כל חיקוק אחר" אין טעם להזכיר את חוק האזרחות, כי הוא כלול במילא בנוסח זה.

מ. שמגר:

חשבנו על נושא זה, אך בגלל חשיבות חוק האזרחות לא רצינו להבליע אותו בחיקוקים אחרים. מבחינת הפורזם הניסוחי זה אמנם מיותר, אך כיוון שחוק האזרחות הוא דבר עיקרי הזכרנו אותו באופן מפורש.

י. ארידור:

כאשר כותבים "הזכויות של יהודי לפי חוק זה ושל עולה לפי כל חיקוק" אין כבר צורך להוסיף את המלה "אחר" או את המלים "הקובע הוראות לגבי עולים" ולפרש אלו זכויות יש לפי חוק האזרחות ומדוע הוזכר במיוחד חוק האזרחות. למה לנו לתת יסוד בחוק רגיש כל כך לפירושים שאף אי-אפשר להעלות אותם עכשיו על הדעת? נראה לי שהנוסח שאני מציע יספיק.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אין ספק שזה מספיק, אך היועץ המשפטי לממשלה אמר כי ענין חוק האזרחות הוא כה מרכזי שכדאי להזכיר אותו.

מ. ביבי:

אני בדעה שאין לכתוב את המלים "בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים", כי אם הזכויות שניתנו ליהודי ניתנו בסייגים ובתנאים מסויימים, ודאי שגם הקרובים בהם מדובר בסעיף שלפנינו יקבלו את הזכויות הללו באותם סייגים. זה מה שמחייבת הפרשנות ההגיונית.

נקודה שניה - בסיפה כתוב "מוקנות גם לילד ולנכד של יהודי, לבן זוג של יהודי ולבן זוג של ילדו". מה על בן הזוג של הנכד? נוסח זה אינו כולל את בן הזוג של הנכד, ואם מקנים זכות של עולה לנכד, האם הכוונה להפריד בין הנכד לבין בן-זוגו? זה לא מתקבל על הדעת. בדרך זו אומרים למעשה שגם הנכד לא יוכל לקבל זכויות של עולה. כבר בישיבה הקודמת הצעתי לכתוב ברישה "הזכויות של יהודי וצאצאיו", אך לצערי לא הובנה כוונתי כראוי והיא הורחבה עד כדי הוצאת החיוב שבה. הסתייגותי היתה מכוונת. לצאצאים מדור רביעי או חמישי. על כל פנים אני עומד על הסתייגותי ואלטרנטיבית רצוני להציע שהתחולה תהיה על הפינים.

ד. ארזי:
 התוספת "ולפי כל חיקוק אחר, בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים" באה במקום "ולפי כל חוק הקובע הוראות לגבי עולים". אני מסכים להחלפת המלה "חוק" ב"חיקוק", אך למה להוציא את המלים "הקובע הוראות לגבי עולים" המצביעות בעצם על מטרת סעיף זה?

מ. שמגר: מלים אלה יתוספו לפי הצעת הצעת היושב ראש.

ד. ארזי:
 אני תומך בהצעת חבר-ההגנה ביבי ואנמק זאת בקיצור. לגבי בעיית הנכד צריכים אנו להביא בחשבון את העובדה שמברית-המועצות עולים בדרך-כלל קשישים. אמנם שלטונות ברית-המועצות יכולים לפעמים להראות לנו דגם אחר של עליה, אך העליה בשנים האחרונות היתה בדרך-כלל של קשישים, וקשישים אלה הם לפחות סבים ומבתות ויש שהגיעו כבר לנינים. קשה לתאר שמשפחה מברית-המועצות - ולא רק מברית-המועצות כי אם גם מארצות-הברית - תרצה להתפרק, ואם כן, למה לנו להוציא את בן-הזוג של הנכד? הרי אליבא דכל אלה המסכימים עקרונית לסעיף זה מטרת ההקלות הללו היא לעודד עליה, ואם אנו עושים דבר חיובי, צריכים אנו לעשותו בשלימות. אני מכיר משפחות מרובות שעלו מפולציה ושבאו עם הנכדים ועם בני הזוג שלהם.

מ. פרוש:
 ברצוני להודיע מה שהודעתי מקודם שאני מתנגד לסעיף זה כיוון שאני רואה בו עידוד לנישואי תערובת. לסעיף זה יש השלכות גם על נישואי תערובת בחוץ-לארץ, וכוונתי היא הקיים בין הורים לילדיהם כשקורה האסון של נישואי תערובת אין ספק שהוא יהיה - כאשר יתקבל החוק - כעין סתירת לחי להורים. לא הייתי רוצה להיכנס כאן גם לאיסור שיש בענין זה מבחינת הלאו של לא תחלל. אנו פוגעים בחוק השבות, כפי שהיה מקובל עד כה, שהיה לנו לחוק הסטורי מבחינת העליה לארץ-ישראל. אם כן, אני מתנגד לסעיף כולו, ועל אחת כמה וכמה לפיסקה (ב) בסעיף זה.

ג. האוזנר:
 גם לאחר ההסבר של היושב ראש לא ירדתי לסוף דעתם של המציעים לגבי המלים "בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים". מדובר כאן על מתן זכויות של יהודי, ואם נקבעו סייגים למתן זכויות אלה, הם קבועים כבר בתוך החיקוקים. הרי איננו חוזרים כאן על כל האמור באותם חיקוקים לגבי כל אותן הזכויות, כי אם מתייחסים רק לכל הזכויות, לרבות המגבלות.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: לא הזכויות מוגבלות אלא קבלתן.

ג. האוזנר:
 אם חוק השבות קבע סייגים לגבי מי שיש לו עבר פלילי, מי שפועל נגד העם היהודי, או מי שעלול לסכן את בריאות הציבור, ממילא לא יחול על אדם שכזה גם הסעיף הנדון, כי הכל הוא חלק מאותו חוק. מעניקים לאנשים לכל היותר זכויות של יהודי, ואין נותנים להם יותר מאשר זכויות של יהודי.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אם אתה מסכים לכך, מדוע אתה מתנגד שהדבר ייכתב במפורש?

ג. האוזנר: - כי איני יודע מה הכוונה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מדובר על סייגים ותנאים הקבועים בהם, לאמור הסייגים והתנאים הקבועים לגבי יהודי.

ד. ארזי:
 נניח שהסבא חולה במחלה שבגללה אין לתת לו אשרת עולה לפי סעיף 2, אך הבן והנכד

אינם חולים באותה מחלה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אבל זה לא חל עליהם.

ג. האוזנר:
 אפשר לפרש שהזכויות של אותו יהודי, שמכוון מענקות הזכויות לאחרים, צריכות להיות שלימות כשלעצמן, ואם היה פגם באותו יהודי, נפגמות מסילא כל הזכויות גם לגבי האחרים שעליהם הוא פורש חסותו, וזאת לא הכוונה. לכן מלים אלה אינן במקומן. אגב, לגבי הכוונה אין ויכוח בינינו.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

הכוונה של כולנו היא שאותם הסייגים הקבועים לגבי יהודי חלים גם על ילדו ועל נכדו. הכוונה לאותם סייגים הקבועים בחוק והם: על האיש להביע את רצונו להשתקע בארץ. אני סבור שאנו כלל לא חושבים לתת זכויות לאדם שאינו רוצה להשתקע בארץ, ואפשר להביא דוגמה בתחום החינוך למשל. בחור מארצות-הברית שטבו היה יהודי אומר שהוא רוצה לקבל זכויות הניתנות לעולים בתחום החינוך, אך הוא אינו רוצה להשתקע בארץ. האם הכוונה להעניק זכויות לאדם כזה? - ברור שלא, אלא אותו סייג החל על סבו היהודי צריך לחול גם עליו. אגב, כל הקונצפציה של סעיף זה, אשר - שלא כחבר-הכנסת פרוש - אני תומך בו, היא שאנו רוצים שאנשים אלה ישתקעו בארץ מתוך כוונה שיצטרפו. אם כן, סייג כזה צריך לקבוע. הוא הדין לגבי חולה רוח.

ג. האוזנר:

הכוונה שלנו משותפת. אם איננו רוצים לכלול יהודים הפסולים מבחינת חוק השבות, בני משפחותיהם על אחת כמה וכמה שאיש אינו רוצה להגניב אותם לתוך הסעיף בהזדמנות חגיגית זו. אבל אנו צריכים לקבוע בבירור שאלה הסייגים האישיים במידה שמדובר באותם עולים, ולא שאחד מהאבות יפסול גם את צאצאיו.

ברצוני לתמוך בדברי חבר-הכנסת ארזי לגבי אותה עליה בה מדובר, ושוב, אני מדבר ברגע זה על חוק השבות, ולא על חוק מרשם התושבים. במי אחזה כיום ההתלהבות בברית-המועצות? היא אחזה בדור השלישי. קאזאקוב ואחרים הם נכדים של אנשים שהיו יהודים. אבותיהם לא סיפרו להם מעולם שהם יהודים, לא לקחו אותם לבית-כנסת, לא לימדו אותם אודת עברית, ובין האנשים האלה יש גם נשואים. לא נתקלתי עדיין במקרה של נישואי מערובת אצל כאלה, אך ייתכן שיש. הם חזרו ליהדותם. גם איני יודע אם הם נטלו מיד ואולי הם נטלו אחר-כך. בברית-המועצות הרי אי-אפשר בדורך-כלל לערוך מילה, כי אב העורך מלה לבנו מואשם בפגיעה בגופו של אזרח טובייתי. זאת עובדה. אם כן, אנו עוסקים כיום בדור השלישי ואלה האנשים שאנו רוצים להעלות ארצה, לתת להם מקלט ולאפשר להם, כפי שאומר היושב ראש, להשתקע כאן, ואני מקווה - להתגייר כאן. אולם איני רוצה לכפות עליהם זאת בחוק. אני מבקש שלא נפסיק את מתן הזכויות בנכד עצמו אלא נכלול לענין זה גם את בת זוגו, כי ייתכן שזה כל מה שהנכד יכול להוכיח בתנאים הקיימים כיום לגבי אותה עליה.

ח.י. צדוק:

לסעיף קטן (א) - למען הבהירות אני מציע לכתוב "הזכויות של יהודי לפי חוק זה והזכויות של עולה", כלומר לחזור שוב על המלה "הזכויות".

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אולי נכתוב "כמו כן הזכויות של עולה".

ח.י. צדוק:

התוספת "הקובע הוראות לגבי עולים" שהיתה בחוברת הכחולה ושמוצע כאן להחזיר אותה - היא מיותרת. בחוברת הכחולה היה כתוב "הזכויות של יהודי לפי חוק זה, לפי חוק האזרחות, תשי"ב-1952 ולפי כל חוק הקובע הוראות לגבי עולים" ושם היה מקום למלים אלה, אך לאחר ששינינו את הנוסח וכתבנו "הזכויות של יהודי לפי חוק זה ושל עולה לפי...", התוספת "הקובע הוראות לגבי עולים" היא חסרת משמעות, ואם ירצו בכל זאת לייחס לה משמעות, יוכלו לייחס לה דק משמעות מצמצמת, כי כבר נאמר "ושל עולה", ואם כן, מה פירוש זכויות של עולה לפי חוק הנוגע לעולים? הרי זכויות של עולה הן ממילא לפי כל חוק הנותן זכויות לעולים. לכן נראה לי שמלים אלה מיותרות. כדי לבוא לקראת היושב ראש לא אתנגד שייכתב "הזכויות של יהודי לפי חוק זה והזכויות של עולה לפי חוק האזרחות וכן הזכויות של עולה לפי כל חיקוק אחר".

אשר למלים "בסייגים ובתנאים הקבועים

בחיקוקים האטורים", מובן שאיש אינו מעלה על הדעת שמי שמקבל זכויות של יהודי או זכויות של עולה לפי סעיף זה - יהיו לו יותר זכויות ולא יהיה כפוף לסייגים ולתנאים החלים על יהודים. אני כשלעצמי חושב שגם אם לא ייכתבו מלים אלה לא ייתכן כלל פירוש שהסייגים בסעיף 2 לחוק השבות לא יחולו על מי שמקבל זכויות של עולה לפי סעיף זה. במה אני רואה סכנה בתוספת כפי שהיא כתובה בסעיף זה? היא יכולה לפתוח פתח לסייגים ולתנאים שיחולו רק על קטגוריה זו, היינו יוכלו לומר כי בחיקוק המעניק זכויות לעולים יש רמז שאפשר לקבוע הוראות המטילות סייגים לא על עולים, אלא על עולים שבאו מכוח סעיף זה. כוונתי היא שכאשר קוראים מלים אלה אפשר לפרש שיכולים להיות גם סייגים ותנאים הנוגעים לקטגוריה זו בלבד. לכן אני מציע לסחוק מלים אלה מכאן, ואם יש ספק, אפשר לכתוב בצפוף תוספת

ח.י. צדוק:

הבהרה שתאמר כי כל הסייגים והתנאים החלים לפי חיקוק על יהודי או על עולה יחולו גם על מי שבא מכוח סעיף זה. אני מסכים להבהרה כזאת, אם כי לדעתי אפשר גם בלעדיתה, אך איני מסכים לתוספת כפי שנוסחה כאן ובמקום שהיא מובאת, כי יכולה להיות לה משמעות מרחיקת לכת.

בנוגע לפסיפה לא הייתי חוסך מלה והייתי אומר "נלבן זוג של ילד של יהודי" במקום "ולבן זוג של ילדו", כלומר, נהיה באמנים לזה שאנו מגדירים כל אישיות כזאת בפני עצמה. אני חושב שלא תהיה שום סטייה עקרונית מהעקרונות המנחים אותנו בחוק זה, או את כל אלה התוספים בחוק זה, אם יתוסף לדשימה זו בן הזוג של הנכד.

בנוגע לסעיף קטן (ב) אני מציע שבמקום "נתבעת" יבוא "מוקנית" כשם שכתבנו ב(א) "מוקנות גם לילד". נוסף לכך אני מציע לכתוב "ואם עלה ארצה או לאו" במקום "ועלה ארצה או לאו".

י.ה. קלינגהופר:

אם להתייחס לשינוי בנוסח, הרגשתי היא שהנוסח החדש פותר בעיות אך גם יוצר בעיות שלא היו קיימות מקודם. נוספו כאן המלים "ושל עולה" המפרידות בין שתי קטגוריות של זכויות, ומכאן אפשר אולי ללמוד על דרך פרשנות שהזכויות של יהודי אינן כוללות זכויות של עולה משום ששתי הקטגוריות מועמדות זו מול זו ובסוף הרישה כתוב "לפי חוק האזרחות ולפי כל חיקוק אחר". אם כן, אפשר לפרש שזה כבר לא כולל את חוק השבות. כאן חושב אני בעיקר על הילדים שיוולדו בעתיד. רצוני להבטיח - וכך הבנתי את החוק מלכתחילה - שגם הילדים של העולים החדשים האלה ייחשבו כעולים, כפי שכתוב בסעיף 4 לחוק השבות: "כל יהודי שעלה לארץ לפני תחילת תקפו של חוק זה, וכל יהודי שנולד בארץ בין לפני תחילת תקפו של חוק זה ובין לאחריה, דינו כדין מי שעלה לפי חוק זה".

מ. שמגר:

שם מדובר על יהודי ולא על עולה.

י.ה. קלינגהופר:

אני סתייחס לילדיהם של אותם עולים שאינם דווקא יהודים. ילדים אלה כבר השתקעו בארץ. האם אנו רוצים שהם לא יהיו עולים? את זה אני רוצה למנוע.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אין להם סטטוס של עולים. דינם כדין מי שעלה, אך הם אינם מקבלים, למשל, שחרור

ממכס.

י.ה. קלינגהופר:

כלומר, לכל ענין הם ייחשבו כעולים.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אתה מרחיב זאת.

י.ה. קלינגהופר:

אני חושב שנוסח חדש זה הולך בכיוון של מניעת הילד מלהחשב כעולה לפי סעיף 4, וצריך לשנותו כי אחרת ייווצר פרדוקס - ההורה, שלא היה צריך להיות יהודי כדי לעלות ארצה ושנולד בחוץ-לארץ ולא בארץ, יהיה עולה, ואילו ילדו שנולד ממנו בארץ לא יהיה עולה.

ג. האוזנר:

אם הילד נולד בארץ, הוא אינו יכול להיות עולה.

י.ה. קלינגהופר:

הלא זה מה שאומר סעיף 4 לחוק השבות וגם סעיף 2 לחוק האזרחות. איני רוצה להוציא את הילדים האלה מכלל סעיף 4 לחוק השבות.

מ. שמגר:

הם אינם יוצאים.

י.ה. קלינגהופר:

אודה ליועץ המשפטי אם יואיל לנסח מה פירושו בנקודה זו. אני חושב שהיא טעונה

הבהרה.

י.ה. קלינגהופר:

שנית, המלים "בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים" הן שוב חידוש לעומת מה שהיה כתוב בהצעת החוק הממשלתית בלכאורה הן מיותרות, כי אני חושב שהפירוש הנכון הוא, שאם לא מתקיימים הסייגים והתנאים, אין זכויות לא של יהודי ולא של עולה משום שחוק השבות מתנה את היווצרות הזכויות הללו בסייגים ובתנאים מסויימים. מבחינה זו מלים אלה מיותרות. שאל היושב ראש במה זה מפריע אם כותבים אותן. כלל גדול בפרשנות הוא למצוא את כל הדרכים כדי לייחס משמעות לכל מה שכתוב בחוק, ומה המשמעות המשפטית שאפשר לייחס למלים מיותרות אלה? אני רואה אפשרות אחת, והיא שיאמרו כי הכוונה לכך, שאם היהודי שממנו יונקים את הזכויות מנוע, נדבקים האחרים. כלומר, כיוון שהמפרש לא יוכל למצוא שום חשיבות אחרת לתוספת זו, הוא יסיק שהכרונה היחידה האפשרית היא שמניעה זו של היהודי - כגון שהוא חולה במחלה מידבקת שהיא בבחינת סיכון לבריאות העם - עוברת לבן זוגו, לילדו, לבן זוגו של הילד ולנכדו. שוב אהיה אסיר תודה ליועץ המשפטי אם יוכל להפיג חששותי.

הנקודה האחרונה שאני רוצה להעלות מתייחסת לנכד. שמעתי ממקור די מוסמך, אדוני היושב ראש, שהחלטת הממשלה היתה לתת זכויות אלה גם לבן זוג של הנכד, אלא שהדברים השתבשו, כנראה, בניסוח הצעת החוק הממשלתית. נקודה זו חשובה דווקא בענין העליה מרוסיה, ועל כן יש אולי מקום - ואני אומר "אולי" כי הצעת הממשלה היא למעשה כפי שהונחה, היינו בלי לכלול את בן הזוג של הנכד - לכלול את בן הזוג של הנכד. אני חושב שהטעות מקורה בניסוח, ואני מבקש לשמוע אם זה נכון. אם אני טועה, אבקש להעמיד אותי על טעוטי.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

לגבי הבעיה של הסייגים והתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים אני חושב שאין חילוקי דעות. כולם בדעה שאותם הסייגים צריכים לחול על האדם המבקש - בן הזוג, הבן ובת זוגו והנכד - אך אין להחיל על קרובים אלה את הסייגים החלים על האיש שמכוחו נובעת סמכות זו, אם האיש אינו יכול לעמוד בסייגים. השאלה שצריכה להישאל היא אם המבקש אינו יכול לעמוד בסייגים, וליועץ המשפטי לממשלה יש הצעה שתבאר את הענין ותבהיר אותו. לעצם הענין אני חושב שאם יש ספק - ואני מניח שיהיה שופט אשר יחשוב כמוני שיש אמנם ספק - צריך לכתוב במפורש למה מתכוונים.

אשר למלים "חיקוק אחר הקובע הוראות לגבי עולים", נראה לי שמה שהציע חבר-הכנסת צדוק יכול להיות פתרון לענין זה. הענין כשלעצמו ברור, ואני מציע שנשאיר את הניסוח לסר שלי.

ס. שמגר:

אסיב למספר הערות שהושמעו כאן ואתחיל מענין ניסוח הרישע. מדובר על זכויות של יהודי לפי חוק זה, היינו חוק השבות, על זכויות של עולה לפי חוק האזרחות ולפי כל חיקוק אחר. השאלה הראשונה היתה מדוע מזכירים כאן במפורש את חוק האזרחות כשהוא כלול ממילא בין החיקוקים האחרים, שהרי גם חוק האזרחות הוא חיקוק. נכון שאפשר לצמצם, ובהצעת החוק הכחולה צמצמו עד כדי כך שדיברנו על זכויות של יהודי בלי להזכיר זכויות של עולה כי סברנו שהדבר משתמע מאליו. אולם אם אנחנו נוקטים שיטה של הבהרה - ואני חושב ששיטה זו טובה - ומחליטים לא לחסוך במלים כדי לחסוך בנזיכוח, הרי דווקא את חוק האזרחות, שהייתי אומר כי הוא הגרעין של זכויות העולה, צריך להזכיר במפורש ולא להבליען בין החיקוקים האחרים, כי כיום הוא החוק העיקרי ובעצם הבלעדי. יש חוק המדבר על פטור מאגרות, אך לא עבור זה מחוקקים את סעיף 4א. כיוון שהזכרנו את חוק האזרחות גם בהצעת החוק הכחולה, לא הייתי רואה ניגוד לכללי הניסוח הטוב בהזכרתו במפורש.

אני מסכים בהחלט להצעת חבר-הכנסת צדוק לחזור פעמיים על המלה "זכויות" ולכתוב "הזכויות של יהודי לפי חוק זה והזכויות של עולה לפי חוק האזרחות וכן הזכויות של עולה לפי כל חיקוק אחר". זה מסיר את החשש שיפרשו "חיקוק אחר" כמתייחס גם ליהודי, ולזה לא התכוונו.

אשר לענין הסייגים והתנאים, הסייגים והתנאים דרושים באופן מהותי. בדברי ההסבר לסעיף 1 להצעת החוק הממשלתית מצוטטים סעיף 1 לחנק השבות, שכותרתו היא "הזכות לעליה" ושאוטר "כל יהודי זכאי לעלות ארצה" וסעיף 2 האוטר "(א) העליה תהיה על פי אשרת עולה. (ב) אשרת עולה תינתן לכל יהודי שהביע את רצונו להשתקע בישראל, חוץ אם נזכח שר

ס. שמגר:

הפנים...". אם רוצים לדקדק, אפשר לומר כי אין הכרח לפרש את הסייגים בסעיף 2 לחוק השבות כמסייגים דווקא את המושג "זכות של יהודי", כלומר אפשר לראות את שני הדברים כבעלי קיום נפרד, ובדרך זו מגיעים לפירוש שלא התכוונו אליו, והוא שאדם שאינו יהודי החוזר ארצה אין סייגים אלה חלים עליו. אני מסכים שהשארית המלים "בסייגים ובתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים" עלול להיות לה פירוש מעבר למה שהתכוונו, במובן זה שיכולים לומר כי גפתח כאן פתח לכך שבחיקוקים אחרים ייקבעו תיקונים שיצמצמו את הוראותיהם לגבי סוג זה של עולים לפי סעיף 4א, ולזה איננו מתכוונים. לכן אני מציע למחוק מסעיף קטן (א) את המלים "בסייגים ובתנאים הקבועים בהם" ולכתוב בסעיף קטן נוסף, סעיף קטן (ג): "הסייגים והתנאים שנקבעו בחיקוקים כאמור בסעיף קטן (א) לגבי יהודי או עולה יחולו גם על מי שסעיף קטן (א) חל עליו". כך תהיה טרנספלטציה גם לגבי סוג זה של אנשים.

אשר להוספת המלים "של יהודי" גם לאחר "לילד" - זה אפשרי. זה סעיף הדן באלה שאינם יהודים, אך "יהודי" מוזכר בו יותר מאשר בכל סעיף אחר.

י.ה. קלינגהופר:

לגבי ילדי עולים חוק האזרחות אינו מטריד אותי, שהרי הם יהיו אזרחים מכוח לידה, השלכות מעשיות רצוני שיהיה לילד מעמד של עולה כפי שקובע סעיף 4 לחוק השבות.

ס. שמגר:

יש לזה משמעות רק לגבי חוק האזרחות, ובינתיים תיקנו את חוק האזרחות.

י.ה. קלינגהופר:

אני רוצה שהילדים ירכשו את האזרחות מכוח שבות, ולא רק מכוח לידה.

א. שפט:

מה זה משנה כיום כשאין הבדל בין השניים? היית צודק לו היית מתייחס לחוק האזרחות

לפני התיקון של 1968.

ס. שמגר:

כתוב בחוק האזרחות "מי שנולד כשאביו או אמו היו אזרחים ישראלים, יהיה לאזרח ישראלי מלידה; מי שנולד אחרי מות אביו, דייו שאביו היה במותו אזרח ישראלי". איני רואה כאן את החשש, מה גם שכדי שיווצר מצב תיאורטי שהאדם לא יוכלל בסעיף צריך שהוא יהיה הנזין, ולגבי הנזין לא החלטנו. לאור קיום הוראת חוק מפורשת ולאור זה שדוד ראשון, שני ושלישי מכוסה בסעיף 4 עצמו - איני חושש שיווצר כאן איזה מצב יוצא דופן.

העירו שהחלטת הממשלה הייתה כאילו שונה ממה שכתוב בהצעת החוק. הצעת הממשלה הייתה כפי שהיא כתובה בהצעת החוק הכחולה, והניסוח לא שינה אותה בצורה כלשהי. אני אומר זאת במידה שזה דלבנטי בכלל לגבי הוועדה, כי למעשה מה שמונח לפנינו הוא הצעת הממשלה. אם יכתב בסעיף שנכר ובת זוגו יוכלו לעלות ארצה, עלולים לגרוע את הקשר בין ההורה ובין ילדו. מה נאמר לבכד, שהוא ישאיר את ילדיו ויבוא? לכן קבענו את הסיום בילד, שהרי כשיש בת זוג יש בדרך-כלל גם ילדים.

חבר-הכנסת צדוק הציע לכתוב בסעיף קטן (ב)

"מוקנית" במקום "נתבעת" ו"ואם עלה ארצה או לאו" במקום "ועלה ארצה או לאו". את התיקון השני אפשר לקבל, אך אני מציע להשאיר "נתבעת" ולא להחליפה ב"מוקנית". כאן הכוונה לכך שאדם תובע בזכות זה שהיה לו סבא יהודי, למשל. לכן המלה "נתבעת" מתאימה יותר למגדלציה בין מי שעולה לבין האיש שיווצר את הזכות, אנו בודקים אם מוקנית זכות לאדם, ואין נפקא מינה אם היהודי בו מדובר עודו בחיים או לאו, ואם כותבים "מוקנית", זו העמדת המאוזן לפני המוקדם.

י.ה. קלינגהופר: בן-מאיר:

הייתה הצעה של חבר-הכנסת ארידור...

י. ארידור:

אני מוותר על הצעתי.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

חברי-הכנסת ביבי, ארזי והאוזנר מצייעים להחיל את הסעיף גם על בת הזוג של הנכד וגם על הנין. ישנן ההצעות של חבר-הכנסת צדוק, שאני חושב כי אין התנגדות להן למעשה, וגם היועץ המשפטי מסכים להן.

ח.י. צדוק:

ואני מסכים להשארת המלה "נתבעת".

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

לפי הצעת חבר-הכנסת צדוק יבוא אחרי "ילד" - "של יהודי", ובמקום "ולבן זוגו של ילדו" - ולבן זוג של ילד של יהודי". לגבי הסייגים והתנאים הקבועים בחיקוקים האמורים יש הצעה של היועץ המשפטי לממשלה, וענין ההודאות לגבי עולים זה בערך מה שהציג חבר-הכנסת צדוק. ישנה גם הצעה של חבר-הכנסת פרוש למחוק את סעיף 4א, ואלטרנטיבית - את החלק השני בו.

ש.ז. אברמוב:

האם לא ראוי לשנות את הסדר בסעיף קטן (ב) ולכתוב "עלה ארצה או לאו, ועם עודו בחיים

או לאו?"

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

הענין המרחיק לכת יותר הוא "אם עודו בחיים או לאו", ועל כן נראה לי שיש להתחיל בו.

בזה סיימנו את הדיון ואת הוויכוח בסעיפים 4א ו-4ב ונתחילת הישיבה ביום ד' בניגש סיד להצבעות. לא יהיה ויכוח נוסף.

ח.י. צדוק:

נשארה פתוחה עוד שאלה אם יש צורך בהוראת מעבר.

מ. שמגר:

הסעיף חל על כל מי שבא לארץ, אך אינו חל על מי שירד מהארץ לפי הפסיקה.

סעיף 2

ד. ארזי:

סעיף 3א(א) המוצע קשור עם סעיף 4ב, ובין ההצעות האלטרנטיביות שלי לסעיף 4ב הצעת מסחוק את ההגדרה, כי אני סבור שבמידה שיש צורך בהגדרה היא צריכה לבוא בחוק מרשם האוכלוסין. אני סבור כך מפני שגם פסק הדין אשר הביא אותנו לדיון בחוק זה דן בענין בהקשר עם חוק מרשם האוכלוסין. שנית, בעיית הרישום של דת ולאום קשורה לדעתי לענין רישום האוכלוסין. לכן במידה שתהיה הגדרה אני רוצה להציע שהיא תיכלל בחוק מרשם האוכלוסין ולא בחוק השבות.

שנית, אני מבקש הסבר לשם מה באה התוספת "או תעודה לפיו" בסעיף קטן (א). מובן שאם יש רישום, כל תעודה המוצאת לפיו היא תעודה לפי הרישום. איני מבין לשם מה באה תוספת זו. זה מתקשר עם סעיף קטן (ב) בו נאמר "לא יירשם אדם כיהודי לפי לאומו או דתו אם... או תעודה ציבורית מראים כי אותו אדם אינו יהודי", ואני מבין שזו תעודה ציבורית לא על יסוד הרישום, כי אם זו תעודה ציבורית על יסוד הרישום אין צורך בהוכחה; ההוכחה היא ברישום.

אולם הערתי לסעיף קטן (ב) מרחיקה לכת. אם יתקבלו ההגדרות שהצעת במליאת הכנסת, אני חושב שהן צריכות להופיע בסעיף 3א(ב) ואני חוזר על שתי ההגדרות. ההגדרה האחת היא שיהודי הוא זה שהודיע או הכריז בתום לב שהוא יהודי, וההגדרה האלטרנטיבית היא שיהודי הוא זה שהוא בן לאב יהודי או לאם יהודיה.

אתייחס עכשיו לענין התעודה הציבורית. במידה מסויימת היה כבר דיון על בעיה זו בהעדרו של היושב ראש, ואם אני חוזר לענין זה, הרי זה משום שנראה לי שלא מיצינו אותו. הבעיה היא מה לעשות עם יהודי שבא עם דרכון, שהוא תעודה ציבורית, בו כתוב שהוא פולני, רוסי, אוקראיני או צרפתי. ברגע שיהודי כזה מגיע ארצה הוא מציג את דרכונו לפני הפקיד, והפקיד רושם מה שכתוב בדרכון. זה מביא אותנו לענין התנאים המיוחדים בהם חיים לא רק יהודים בגוש הסובייטי כי אם גם יהודים בארצות המערב, בהן יש רישום של לאום במובן המושג "nationality". אם מה שכתוב בתעודה יירשם כלאום ייפלטו אנשים רבים שהם יהודים, אלא שנרשמו לפי המקובל בארצות המערב. לכן נראה לי שענין זה של תעודה ציבורית תובע הבהרה.

אני מציע להשמיט כליל את סעיף 2 הדין בתוספת
סעיף 3א לחוק מרשם האוכלוסין, ונראה לי

ש.ז. אברמוב:

שהנימוקים מיותרים.

למקרה שמעיקף זה יתקבל בכל זאת אני מציע
להכניס בו שיפורים. המלים "ובל רישום או תעודה לפיו" מיותרות, כי אם
כתוב "לענין חוק זה", פירוש הדבר שזה כולל כל מה שנובע מהוראות חוק זה.
האם יש משהו שחוק השבות אינו חל עליו והוא חל רק על רישום ותעודה לפיו?
אם כן, אני חושב שהמלים "וכל רישום או תעודה לפיו" מיותרות.

לדעתי, סעיף קטן (ב) מיותר לחלוטין ואני
חושב שגם אין צורך להרחיב את הדיבור על כך. אני מבקש לשמוע הבהרה כי
לפי הנוסח מה שנאמר ב(ב) הוא שלא ירשמו יהודי בניגוד לפיסקה (א), ואם
מדובר בפיסקה (א) על דרך מסוימת של רישום, למה לכתוב ב(ב) שאסור לעשות
דבר בניגוד ל(א)?

ג. האוזנר:
לגבי סעיף קטן (א) אף דעתי היא שאין בחוק
מרשם האוכלוסין הגדרה של לאום או דת ואין
מקום לכתוב את ההגדרה לגבי "יהודי". אולם על זה הים כבר ויכוח ולא כדאי
לחזור על כך.

לסעיף קטן (ב) - באמצעות תיקון בחוק השבות
אנו מכניסים עכשיו תיקון לחוק מרשם האוכלוסין, ותיקון זה צריך להשתכך
בחוק אחר לגמרי. אנו צריכים לשקול מה אמרנו בענין חוק השבות ומה אנו
מעוללים בחוק מרשם האוכלוסין. רצוני להפנות את תשומת לב הוועדה לסעיף
3 לאותו חוק (חוק מרשם האוכלוסין) האומר: "הרישום במרשם, כל העתק או
תמצית ממנו וכן כל תעודה שניתנה לפי חוק זה יהיו ראיה לכאורה לנכונות
פרטי הרישום המפורטים בפסקאות (1) עד (4) ו-(9)-(13) לסעיף 2. הפרטים
(5) ו(6) המוצאים מסעיף 3 הם הלאום והדת. כלומר, הרישום במרשם וכל
תעודה שניתנה על-פיו אינם מהווים אף לא הוכחה לכאורה בכל ענין הקשור
בלאום ודת, כי זה מוצא במפורש על-ידי החוק.

נעבור לענין ההודעות. פרק 2 בחוק מרשם
האוכלוסין דן במסירת הודעות ואומר מי חייב למסור הודעה. זה דבר מסריאלי
מאוד, כי לפי התיקון המוצע הודעה מסוימת עשויה לפסול תביעתו של אדם
להירשם כיהודי, וזו לאו דווקא הודעתו הוא. לו היה נאמר שמהודעתו
משתמע שהוא אינו יהודי, לא הייתי חולק על כך, אך כאן מדובר על כך שאיזו
הודעה שהיא הודעה לפי חוק זה מראה שאינו יהודי, כלומר, היא הודעה של
מישהו אחר.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: - הודעה של אמו.

ג. האוזנר:
ההודעה יכולה להימסר על-ידי אביו, אמו,
מלשין, שונא.

ד. שמגר:
מדובר בסעיף על הודעה לפי חוק זה, והודעה
לפי חוק זה אינה הודעה של מלשין או של שונא.

ג. האוזנר:
אנו צריכים לעיין בפרק הדין בהודעות ולראות
מי הוא זה ואיזה הוא מוסמך למסור הודעות.
לפי סעיף 5, שהוא הסעיף השכיח ביותר בשימוש, ההודעות הן של האדם עצמו,
של העולה, של התושב, וכל זמן שאין יסוד לפקפק בהודעה סקבלים אותה. מסר
האיש הודעה כוזבת, הוא בר-עונשין עליה. אחר-כך נקבעת חובה של הודעה לגבי
לידות ולגבי פטירות, ובסעיף 19 המופיע בפרק אחר של אותו חוק מוסמך
פקיד הרישום לדרוש ממי שמסר הודעה ומכל אדם אחר שהיה חייב במסירתה למסור
לו גם ידיעות או מסמכים נוספים. כלומר, אי-אפשר לפעול לפי הודעות סתמיות
אלא לפי הודעות כאלה שהן הודעות מסטוטוריות ושמוסדים אותן מכוח החוק.
לאחר שהזכרתי את כל הסעיפים האלה אני חוזר לסעיף קטן (ב) שלפנינו.
בקרית-אביבים אמר היושב ראש שהכוונה להודעה שלו או להודעה של אמו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: נתתי כדוגמה הודעה של אמו.

ג. האוזנר:
אני מבקש לדעת אם הכוונה להודעות באופן
כלליה בלשון העברית זו גם יכולה להיות כל
הודעה שהיא - או להודעות מוגבלות.

כתוב "הודעה לפי חוק זה", משמע הודעה
סטטוטורית.

ד. שמגר:

היו"ר י.ש. בן-מאיר: נניח שהאם הודיעה בלוד שהיא נוצרייה.
בהגיע בנה לגיל 17 הוא מבקש לרשום אותו
כיהודי, ואז משיב לו הפקיד שיש הודעה של אמו שהיא נוצרייה ועל כן גם
הוא אינו יהודי.

ב. הלוי: אפשר להביא כדוגמה את ההודעה של שליט
במקרה זה. הוא הודיע שאשתו אינה יהודיה
ושילדיו הם יהודים. אותה הודעה בה הוא דרש לרשום אותם כיהודים מוכיחה
שאינם יהודים.

ג. האוזנר: אני מבקש שאדם לא יהא נפגע על-ידי הודעות
של אחרים ואף לא על-ידי הודעות של אמו או
אביו. החוק כולו בנוי על כך שהודעתו של אדם היא המתקבלת.

ד. שמגר: גם לגבי לידה?

ג. האוזנר: - לא, לגבי לידה צריכים לרשום את עובדת
הלידה. זה דבר אחר לגמרי.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: הצמח הצעה לומר שאדם צריך להירשם
לפי הודעתו הוא.

ג. האוזנר: לא אמרתי זאת. מדוע נותנים אנו סמכות לפקיד
הירשום לדרוש פרטים נוספים ותעודות? כדי
לבחון את הפרטים שמסרו לו, וזה סביר - קיבלנו זאת ואנני מסכים שזה ייטא
כך - שאם אדם נותן הצהרה והתעודה שהוא מוסר סותרת את דבריו, יש ללכת
לפי התעודה. בדרך-כלל תעודה ציבורית מהימנה יותר. אולם שאדם יהיה לוקה
ושהכרזתו תהיה נחותה מהכרזת מישהו אחר - לזה איני מסכים. אולי אמו היא
שמסרה הכרזה לא נכונה, כי היה לה ענין להכריז שאינה יהודיה. מדוע ההודעה
שהיא מסרה קובעת יותר מההודעה שהוא מוסר? לנו נאמר כל הזמן שאדם מוחזק
שהודעתו נכונה, ומי שאומר שהוא יהודי גם ההלכה אומרת לגביו שאין בודקים
בציציות. על כל פנים ההודעה שמוסרת האם אינה נאמנה יותר מזו שמוסר הבן.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: מי יודע טוב יותר אם האם יהודיה, האם עצמה
או הבן?

ג. האוזנר: אני חושב שהבן יודע יותר טוב מהו, והוא
אומר שהוא יהודי. כל זמן שאין תעודה ציבורית
הסותרת את הודעתו אי-אפשר להשוות את הודעתו עם הודעות שאנשים אחרים
מסרו מתוך מניעים שאיננו יודעים אותם. לפעמים אנשים אלה כבר אינם בחיים
ואי-אפשר לבדוק מה שהם מסרו, וזה לא יכול לשמש גורם לפסילת הודעה
שנמסרה בתום לב. אם האיש יאמר שהוא יהודי ומיניה וביה יתברר שהוא אינו
יהודי לפי ההגדרה של החוק, ברור שצריך לפסול את הודעתו לפי הודעתו
עצמה. גם כשיש תעודה ציבורית המראה שאינו יהודי, ניחא. אך אם יש הודעה
אחרת הסותרת את הודעתו, אין היא צריכה לפסול את הודעתו.

ח. י. צדוק: לסעיף קטן (א) - אני עדיין בשלב של שאלות,
אך לאור התשובות שאקבל ייתכן ששאלותי יתגבשו
להצעה. איני מבין לשם מה צריך לכתוב "לענין חוק זה". אנו נוקטים את
הביטוי "לענין חוק זה" לצורך הגדרת מונח המופיע באותו חוק. בכל חוק מרשם
עד עכשיו לא מופיעה המלה "יהודי" ולכן לא צריך להגדיר "יהודי" לענין
חוק המרשם, בניגוד לחוק השבות בו מופיע מונח זה.

למלים "או תעודה לפיו" (את המלים "וכל רישום"
איני מציע למחוק) - עד כמה שאני זוכר יש בחוק מרשם האוכלוסין רישומים,
ויש תעודות המבוססות על רישומים. כלומר, יש תעודות בהן מופיעים פרטים
שברישום. כל "תעודה לפיו" - היינו לפי חוק המרשם - היא תעודה שיש בה
פרטים הנמצאים ברישום. לכן בשלב זה דואה אני צורך בהגדרה דק בהיקף
רישום ואני חושב שצריך לומר: לענין כל רישום לפי חוק זה, יהודי
כמשמעותו... אם המונח "יהודי" אינו מופיע בחוק כי אם רק בסעיף קטן
(ב) המוצע ואם התעודה היא העתק של פרטים מתוך הרישום, הרישום הוא הקובע
וזו המטרייה שאנו עוסקים בה ושאלנו צריכים להסדיר. אומר מיד שאם יתברר

ח.י. צדוק:

שמה שהצעת באופן פרלימינרי לגבי (א) הוא נכון ואפשר לקבל את זה, צריך סעיף זה להתחיל ב(ב) ולומר: לא יירשם אדם כיהודי... ולענין רישום כזה "יהודי" - כמסמעותו בסעיף 4ב' לחוק השבות. כך משבצים את ההגדרה במקומה ולענינה.

אשר לסעיף סטן (ב), בניגוד לחבר-הכנסת ארזי אני גורס את הנוסח השלישי האומר: לא יירשם כיהודי. זה הסעיף הקובע למעשה את נטל ההוכחה. לסעיף זה יש לי שתי הערות. ההערה האחת נוגעת לתעודת ציבורית. אני חושב שצריך להשאיר את המלים "הודעה לפי חוק זה או רישום אחר שבמסגרת", כלומר, לאו דווקא הודעה של האיש הנוגע בדבר כי אם כל הודעה לפי חוק זה, וזו לא הודעה פרטית אלא הודעה מסטוטורית. נניח שהאם הצהירה בהגיעה ארצה שהיא יהודיה, ולא היו. באותו הזמן שום הודעה, רישום אחר במסגרת או תעודת ציבורית המוכיחים את ההיפך. במקרה כזה אין בודקים ורושמים את האשה כיהודיה על-פי הודעתה. אולם אם היא מגיעה לכאן ומצהירה על עצמה שאינה יהודיה ואחר-כך בא הבן ואומר שהוא יהודי, נוצרת במרשם סתירה על פני הדברים. זו סתירה שאינה יכולה להתקיים מפני שנגיע למרשם הסותר את עצמו.

מה מפריע בנוגע לתעודת? אני יודע שבנדרית-המועצות יש יהודים שנתעודת הזיהות שלהם כתוב "ייברי", אך יש רבים שנתעודותיהם כתוב שהם בני העם הרוסי. בפולין רשמו היהודים את עצמם כבני דת משה, אך היו בתוכם שנרשמו כבני הלאום היהודי, והיו - ודווקא שומר דת ומצוות - שרשמו את עצמם כבני הלאום הפולני. אם כן, יהודי כזה שיבוא ארצה תהיה בידו תעודת לפיה הוא אינו יהודי ועל כן הוא לא יוכל להירשם כיהודי. לפי שעה הייתי רואה את התיקון בזה שנסייג את ענין התעודת הציבורית לדת. כלומר, אם יש תעודת בה כתוב שהאיש הוא בן דת אחרת, אני מסכים שהוא אינו יכול להירשם כיהודי. אבל יש יהודים הרשומים בתעודת כלשהי כיהודים לפי דתם וכפולנים לפי הלאום שלהם, ויכול להיות שדווקא התעודת הציבורית שהאיש מביא איתו ארצה אינה כוללת את הפרטיט דת כי אם רק את הפרטיט לאום.

אני סבור ש(ב) צריך לפתוח פתח להוכחת היפוכו של דבר. נחזור לאותו ענין של האם. אני מסכים שאם האם רשומה כלא יהודיה לא ייתכן שהבן יירשם על-פי הודעתו כיהודי, אך איני רוצה לחסום בפניו את הדרך להוכיח, אם זה ביכלתו, שלמרות הודעת אמו הוא יהודי.

ג. האוזנר: הנוסח שלפנינו הוא מנדטורי.

ח.י. צדוק: לכן אני אומר שנוסח זה חסור מבחינה זו והוא צריך להסתיים בתוספת "אלא אם הוכח היפוכו של דבר". אם כן, הייתי מחבר את (א) ו(ב) וקורא אותם כך: לא יירשם אדם כיהודי לפי לאומו או דתו אם הודעה לפי חוק זה או רישום אחר שבמסגרת או תעודת ציבורית בדבר דתו מראים כי אותו אדם אינו יהודי, אלא אם הוכח היפוכו של דבר; ולענין זה "יהודי" - כמסמעותו בסעיף 4ב' לחוק השבות. מה שאני אומר הוא שאם תעודת ציבורית מעידה שהאיש אינו יהודי לפי דתו, הוא לא יירשם כיהודי, אבל אם התעודת מדברת על הלאום בלבד, ידוע לי שבמזרח אירופה רשומים יהודים כשרים בלאום אחר.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני בדעה ש(ב) צריך להיות לפני (א) גם מבחינה מהותית וגם מבחינת האלגנציה. המלה "יהודי" מוזכרת לראשונה בחוק מרשום האוכלוסין בסעיף סטן (ב), ואנו צריכים להזכיר קודם את המונח ואחר-כך להגדיר אותו. על כן אני חושב ש(ב) צריך לבוא לפני (א).

ברור לי שהניסוח בסעיף סטן (ב) אינו יכול להיות מנדטורי, וברצוני להביא אותה דוגמה שהביא חבר-הכנסת צדוק, אך בכיוון ההפוך. איני בטוח שהיו יותר מקרים של אנשים שביקשו לשנות את הרישום מיהודי לנוצרי מאשר מקרים של אנשים שביקשו לשנות את הרישום מנוצרי ליהודי.

ש.י. אברמוב: האם מספר היהודים שפנו בבקשה לשינוי הרישום היה יותר גדול?

י. הינברג:

- כן.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

על כן אני מביא את הדוגמה שהובאה כבר על-ידי חבר-הכנסת צדוק. האם יהודיה, ובגיל 17 1/2, לפני הגיוס לצנא, מבקש הבן לתקן את הרישום ולכתוב שהוא נוצרי. היו יותר מקרים כאלה מאשר מקרים רבים רצו להישוט כיהודים. הפרוצדורה במשרד הפנים לפני התיקון בחוק המרשם היתה בדרך-כלל לשנות את הרישום, אך לאחד שנתקבל התיקון בחוק המרשם עמד משרד הפנים על כך שהאיש צריך להביא תעודה ציבורית כדי להוכיח שהרישום לא היה נכון. מה פירוש תעודה ציבורית? - האיש היה צריך לגשת לבית המשפט ולקבל פסק דין הצהרתי. לפי הדוגמה שהבאתי, משרד הפנים אומר לבן כי אם יוכיח בבית המשפט שהרישום לא היה נכון ושהודעת אמו היתה כוזבת ושהוא אמנם נוצרי ולא יהודי - יוכנס תיקון ברישום. זו הפרוצדורה שנקט משרד הפנים, ועל כן אני רוצה צורך לתח אפשרות זו גם כאן. אולי נכתוב זאת בצורה קצת אחרת מאשר "אלא אם הוכח היפוכו של דבר" ונאמר "אלא אם הביא תעודה ציבורית המוכיחה את ההיפך", וכבר נקבע שפסק-דין הצהרתי של בית משפט הוא תעודה ציבורית.

א. ידין:

זה לא יהיה ברור.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

ייתכן שהנוסח שהציע חבר-הכנסת צדוק מספיק. מה שמדאיג אותי - ועל כך הייתי רוצה לשמוע חוות דעת - הוא שאם נכתוב "אלא אם הוכח ההיפך", נפתח שוב פתח לפקיד המרשם לקבוע קביעה משפטית, ולא הייתי רוצה שניתן את הסמכות לפקיד המרשם. על זה דובר הרבה כשגדון חוק המרשם. איני יודע אם לא היה עדיף שהפקיד יקבל תעודה ציבורית המוכיחה זאת, לאמור תעודת לידה, או פסק דין הצהרתי. פירוש הדבר לא שפקיד המרשם יהיה משוכנע מבחינה סובייקטיבית אלא תהיה לפניו תעודה ציבורית. אני מעלה זאת למחשבה.

לחבר-הכנסת האוזנר השיב כבר חבר-הכנסת

צדוק, ואיני חושב שצריך להוסיף, כי הצעתו סותרת את כל ההגדרה הקיימת. לאחר שאני מסכים שהנוסח יהיה שלישי - לאחד מחשבה אני רואה שאין פתרון אחר - עם המייג שעליו דיברתי, נראה לי שאין צורך לסייג תעודה ציבורית בגלל שאנו נותנים אפשרות להפריך את הדברים. אולם כאן מתעוררת השאלה מה דינו של אדם, שהוא יהודי ושיש תעודה המוכיחה שהוא יהודי, המסרב להירשם כיהודי? פסק-דין בן-מנשה שנתקבל אחרי פסק-דין שליט קבע שפקיד המרשם אינו יכול לרשום אדם בדבר שהוא אינו מבקש אותו, לאמור, אותו רישום של לאום אינו סנדטורי, ואותו אדם יוכל לומר שאינו רוצה כלל שיירשם הלאום שלו. היה שם מקרה שהילדים היו יהודים גם לפי גירסת הרפורמים, גם לפי גירסת הקונסרבטיבים וגם לפי גישת האורתודוקסים, אך האבא לא רצה שהם יירשמו כיהודים כי הוא לא מאמין בעם היהודי. השאלה היא אם לפי הגישה שלנו ושאים אנו לומר שיהודי שאינו רוצה להירשם כיהודי יכול שלא להירשם כיהודי, או שאנו רשאים לומר שאנו רשמים אותו בכל זאת כיהודי.

י.ה. קלינגהופר:

החוק הקיים נותן תשובה, אלא שפקיד הרישום לא פעל לפיו.

מ. שמגר:

- לא.

י.ה. קלינגהופר:

פקיד הרישום הראשי לא השתמש בטמכותו לפי סעיף 19(ה) לבקש פסק-דין הצהרתי, מהותי, בן-מנשה זה כך.

מ. שמגר:

זה לא עמד לדיון. כאן מדובר על שינוי רישום.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

כפי שאני קורא את פסק-דין בן-מנשה זה הדחיק לכת. הם אמרו במפורש...

י.ה. קלינגהופר:

זו היתה אחריה כבדה הרובצת על משרד הפנים בשל המחדלים בעניינים כאלה. גם ענין שליט היה כתוצאה ממחדל של משרד הפנים.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

עד כמה שאני זוכר פסק-דין זה, נאמר בו במפורש שאין פקיד הרישום רשאי לרשום אם האדם אינו מבקש זאת.

מ. שמגר:

- נכון.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אני חושב שזה מרחיק לכת מאוד ואני אומר זאת לא רק לגבי אמודי אלא גם כלפי אחרים. אם אומרים שהגודי צריך להירשם כיהודי, יודעים שמי שלא נרשם כיהודי אינו יהודי, אך אם יהודי יכול שלא להירשם כיהודי, יבואו בעלי לאום אחר ויבקשו גם הם לא לרשום אותם, וכשיסתכל שוסר בתעודת זיהות הוא לא יידע אם האיש לא נרשם כיהודי משום שלא רצה בכך או לא. לכן איני יודע אם לא היה רצוי להוסיף ב(ב) "ואולם אם הוכח שהוא יהודי לפי ההגדרה - יירשם". אני מעלה את השאלה אם לא היה כדאי להכניס תוספת זו. ייתכן שצריך לחזק את חוק המרשם בסעיף 19 ולומר שם כי כאשר ברור שהאיש שייך ללאום מסויים ירשום פקיד המרשם את הלאום. אולי כדאי להביא גם אפשרות זו בחשבון.

מ. שמגר:

הצעת החוק בנויה על הנחה שאין כופים על אדם רישום הלאום אם אינו רוצה בכך. הבעיה של

הערבים לא עמדה לפנינו.

מ. פרוש:

האם זה אפשרי לא לרשום את שמות ההודים והגיל אם מישהו אינו רוצה בכך?

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

- כרגע לא, אבל זה יכול להיות אם כי פסק-הדין דבבר רק על לאום.

מ. שמגר:

פסק-הדין דיבר על סמכויות המרשם.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

ייתכן שיש להוסיף משהו בחוק המרשם אם רוצים כשינוי זה.

ביום ד' נתחיל בהצבעות על סעיף 4א' ו-4ב'

ואחרי כן נחזור לסעיף 2.

הישיבה ננעלה בשעה 13.00.